

ACC. N:R M. 12837:1-7.

Landskap: Skåne Upptecknare: Wihlborg Larsson, Peratorp
Härad: N. Åsbo Berättare: Fage Åkesson
Socken: Vedby Berättarens yrke: lantbr. och handlare (se sid. 7.)
Uppteckningsår: 1953 Född år 1894 i Vedby

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Butikshandel på landsbygden. s. 1-7. LUF 95.

ACC. N:R M. 12837 : /

BUTIKSHANDEL PÅ LANDSBYGDEN II :

Den första handlare som tillsaluförde varor i butik i Vedby socken skäll ha hetat Olof Richert och hade sin affär i byn Sjöborg. 1850 uppgives som startår. Denna affärsrörelse blev dock inte gammal, ty några år senare tillkom en annan butik i närheten, vars innehavare hette Christian Elmqvist. Båda dessa butiker försvunno emellertid ganska snart, Richert flyttade till Åby (nuvarande Klippan), vart Elmqvist tog vägen är okänt. 1852 öppnades två nya butiker i byarna Linneröd och Ankarlöv. Deras innehavare hette Josef Larsson och Johannes Nilsson. Även dessa affärer blevo inom kort nedlagda. 1875 tillkom så ytterligare en ny butik inom socknen. Det var invid Hyllstofta järnvägsstation, den var belägen. Året förut hade järnvägen öppnats för trafik och platsen ansågs som lämplig för butiksrorelse. Innehavaren hette Gustav Appelberg, han hade inflyttat från Oderljunga. Några år senare överläts affären till en person som hette Nilsson. Rörelsen nedlades 1893. Orsaken härtill torde ha varit konkurrensen från en ny affär som tillkom på denna plats 1888. Innehavaren av denna hette Bengt Svensson Sjövall, han inflyttade från Ausås socken. Förmodligen gick affärerna inte så värst lysande för denne heller, ty fem år senare överlät han butiken till en ny affärsman. Denne vars namn var P.A. Åkesson var född inom socknen, närmare bestämt i Svenningstorp, där hans fader var kvarnägare. Det var den 7 aug. 1893 som Åkesson installerade sig som handelsman i Hyllstofta. Därmed äro vi framme vid den man som medelst sina affärsmetoder drev rörelsen uppåt i allt större omfång och som innehade densamma i över 50 år. Det är om denne handlare och hans affärs utveckling vi nu skola berättas. Ty det är först ^{med} hans verksamhet man kan tala om en verklig lanthandel på denna plats. Åkessons fader var icke blott kvarnägare, utan även i viss mån affärsman, handeln med mjöl vid Svenningstorps kvarn var betydande. Dessutom var han socknens nämndeman och under några år lantingsman

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf. 95
/

Givetvis var Åkesson sålunda i viss mån insatt i affärers bedrivande, men för att hålla butik fordrades det förutom varukännedom och gott handlag med kunder, även kunskaper i bokföring. De första grunderna häri erhöll han genom undervisning av en f.d. korpral vid namn Björk, vilken tjänstgjorde som skollärare, därefter fick Åkesson fortsätta sin merkantila utbildning hos den på denna tiden mycket anlitade och kunskapsfulle Emanuel Olsson i Svarvareboden. - Under den långa tid Åkesson var handlare i Hyllstoftagjorde han sig mycket populär och erhöll många kommunala förtroendeuppdrag. Sålunda var han kyrkvård i 20 år, vice ordf. i kyrkostämman, barnavårdsman efter barnavårdsnämndens tillkomst, medlem i taxeringsnämnd och pensionsnämnd samt styrelseledamot i Åsbo Häraders Sparbank. Han var en av initiativtagarna till upprättande av en folkhögskola i Munka Ljungby.

Lokal och inventarier:

Butiken var inrymd i Åkessons fastighet, där han jämväl hade sin bostad. Östra delen av huset omfattade butiksrum, lagerlokal och kontor. Omedelbart intill hörnan fanns å husets långsida en trätrappa från vilken man kunde komma direkt in i butiken genom tvenne dörrar, vilka på sidorna hade små glasrutor i olika färger. Längs hela butikslokalen löpte en lång disk, bakom denna fanns hyllfack i ungefär en och en halv meters höjd från loftet och ned till cirka en meter från golvet där lådfack voro anbringade. Butiken uppvärmdes av en kamin och belysningen bestod av fotogenlampor. På väggens yttersida var ovanför dörrarna en skylt en skylt med ägarens namn och ordet Diversehandel. Kontoret var i ett rum i omedelbar anslutning till butiken, en dörr ledde härtill och denna var försedd med ett litet tittglas, s.k. "öga", genom att kasta en blick genom detta kunde det från kontoret uppfattas om kunder komme in i butiken. Av de kärl vilka innehöllo vissa varor, kan nämnas att sirapen fanns i ett stort lerkrus, s.k. "Höganäskrus", snus förvarades i en kutting av trä. Den senare stod vanligen under disken, kruset vid ändan av lådfacket.

ACC. N:R M. 12837:3.

Silltunnan med salt sill stod utanför disken. Under denna fanns två fack av lådor med Segerlinds blanksmörja i rullar, cikoria i två olika förpackningar å resp. 7 och 4 öre, kaksocker och toppsocker. Det senare delades med en sockeryxa till lämpliga vikter. Hyllfacken bakom disken innehöllo : Kostymtyger, foder och knappar, (inga damtyger förekommo utom vissa bomullstyger, såsom Sits, domestik och stramalj). Vidare fanns i facken garner, vilket var en stor artikel, på grund av de då allmänt förekommande kvinnliga hemslöjdsvävnaderna, ullgarn i svart, vitt och grått och efter hand även vi rk-garn s.k. ankargarn och efter 1900 namngarn s.k. DMC i olika färgnyanser. Oblekt väv (lakansväv) till omkring 1905, då blekt väv av "Tuppens" började bli allmän. Efter 1903 tillkom flaneler. Ett fack innehöll musikinstrument, dragharmonikor av Hohners fabrikat och munspel. Vidare fanns bolsterverar i metervera i ett hyllfack. I ett hyllfack i butikens östra ända fanns tobaksvaror såsom Ystads röktobak "Björnen" och Kockums "Årligt och gott". Tobak i lösvikt förekom av märket "Mossros". Cigarrerna förvarades å kontoret, för att de skulle hålla sig torra, de olika sorterna voro Corona å 5 öre i förpackningar å 50 st, Ellen å 3,50 pr ~~100~~ 50 st och en specialvara kallad Hyllstoftatian å 10 öre pr st, samtliga cigarrsorter voro förpackade i cederträlådor. Omkring 1903 började cigarretter säljas, märkena voro Khediv å 3 öre pr st, vilket ansågs dyrt varför de voro svår-sålda, Yalta till ett pris av 25 öre pr 10 st och Pax till samma pris. All försäljning av cigarretter var under många år ganska minimal. I västra ändan av butiken fanns fack med porslin, kaffekoppar, fat, gräddkannor och sockerskålar, mest i uteslutande vit färg. (Kaffekoppar hängde å spikar i fönstren å östra och södra sidan.) Vidare fanns i västra ändan lerfat, såsom äggfat och mjölkfat, bruna med gul ornamentsrand, samt blomkrukor med fat. I lådorna i hyllfacket fanns kryddor såsom starkpeppar, kryddpeppar, vitpeppar, muscotnöt och - blomma, ingefära, anis, fenkol, kummin, malört, pommeransskal och efter 1908 även sandel. Senap såldes alltid hel och av denna vara

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3.

ACC. N:R M. 12837: 4

gjordes stundom inköp uppgående till ett halvt kilo åt gången. I västra hyllfacket fanns dessutom glasvaror som ölglas och brännvinsglas. Fönsterglas försålades även, detta förvarades i uthuset. Av övriga varor som funnos i lådfacken kan nämnas mjöl, såsom vetemjöl och rågsikt, (av Svenningstorps valskvarns tillverkning), kolonivaror russin, sviskon och korinter, De senare såldes mest till julbanken. Apelsiner började säljas omkring 1903, dock mest före jul, senare tillkom soya som försäljningsartikel. Alun var en vara som såldes i stor utsträckning, allmogen köpte den för konservering av hudar efter de kalvar som slaktades i hemmen, vidare fanns på platsen en garvare som förbrukade ganska mycket av denna vara. De tändstickor som såldes under första tiden voro av Jönköpings fabrikat, de s.k. svavelstickorna med röd tändsås. Senare tillkom säkerhetsstickorna och de röda stickorna blevo förbjudna i handeln. Före jularna såldes lutfisk, rotskär, gråsej och långa. Lutfiken ställdes på golvet i butiken med stöd mot ena väggen. Kaffe som första tiden såldes ganska sparsamt blev efterhand en stor artikel. Allt kaffe som såldes var i många år endast rått. Icke mindre än fem olika prislägen funnos, Java till 1,50kr pr kg och ned till 90 öre pr kg. Rostat kaffe började så småningom att försäljas, detta köptes dock länge endast i små kvantiteter och vanligen omalet. Då malet kaffe började bli efterfrågat försågs butiken med en kaffekvarn, vilken drogs för hand. I uthuset fanns lagerlokaler där träskor fanns i alla storlekar. Det var en mycket stor artikel i en tid då man allmänt begagnade sådana skodon i arbetet. I uthuset fanns lager av hösalt (efter 1904) och andra större och tyngre varor. Från och med 1895 började försäljning av konstgödning till lantbrukare. De första gödningsförsäljningarna omfattade s.k. blandgödning och mossgödning, senare fördes fosfat och kali och med tiden kväve. En tidsperiod under sommarmånaderna 1902 - 1906 såldes köttvaror, huvudsakligen till arbetare sysselsatta vid bangårdsmändringen vid Hyllstofta järnvägsstation.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

ACC. N:R **M. 12837:5.**

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

Köttvarorna inlämnades av en slaktare i Perstorp. I en packbod bakom butiksrummet fanns lager av spik och färgämnen. De vanligaste spiken voro 3 tums trådspik och s.k. norska spik (numera furspik), spånspik och nubbe. Av färgämnen fanns "brecilja" (av ett brasilianskt träslag) vilket användes till färgning av ullgarn, vidare s.k. svärta (järnsulfat) och efter 1910 blåsten. En artikel som inköptes till svinen var "olsten", den ansågs bota "ol" en sjukdom som gjorde svinen svaga i benen och förorsakade dålig matlust hos dem (form av rachitis?). Olsten fanns i både grå och vit färg. Den senare ansågs ha bäst verkan.

Varuinköp.

Kolonivarorna inköptes från Wingårds i Hälsingborg, Paulin å Synnergren å samma plats och textilierna från Lars Wirgin, samt korta varor från Fritz Malmqvists gamla bolag. Spik inköptes från Paulssons och glasvaror från Kjellström å Persson Hälsingborg. Träskor inköptes av träskomakarna i orten, Holst i Perstorp, Axel Olsson i Storaryd av Riseberga socken och Nils Johansson i Tostarp pr Hyllstäfte.

Personal.

Butiken sköttes av innehavaren och hans hustru, som givetvis hade ett hembiträde, detta fick även hjälpa till i butiken vid bråda dagar. Efter hand som sönerna växte till, kommo de att deltaga i butiksarbetet, först sonen Tage som började 1907 och senare sonen Erik 1912 - 1919, då han avled. Sedan anställdes butiksbiträden. Butiken hölls öppen från kl. 7 på morgonen till kl. 9 på kvällen och under sommar-månaderna stundom ännu senare. Under december hölls butiken öppen ända till kl. 11 på kvällen. Detta fortfor tills butiksstängningslagen tillkom, därefter hölls öppet kl. 8 - 8, med undantag för december då öppet hölls till kl. 10 på kvällen. Sedan inskränkningar gjorts i denna lag ändrades öppethållandet till ännu kortare tid.

Kundkretsen.

Handelsområdet omfattade delar av fyra socknar: Perstorp, Wedby, Oderljunga och Riseberga. Kunderna levererade ägg och smör. Äggen

ACC. N:R M. 12837:6.

försåldes sedan till bagerier i Hälsingborg. Det var stundom ganska svårt att avyttra dem. De kostade under under lång tid omkring 40 öre pr kg. i inköp. Smöret som alltid var hemkärnat kostade i inköp 90 öre å 1,10 pr kg. beroende på kvalitèn. Sedan några lantbrukare inköpt separatorer blev deras smörtillverkning av bättre kvalitè och dessa erhöillo 1,40 pr kg. Smöret såldes mestadels till kunder i butiken, blev något över sändes det till bagerier i Ljungbyhed eller andra orter. Vanligen inköpte kunderna varor för för sina ägg- och smörleveranser. Lantbrukarna gjorde gärna inköp för lång tid framåt, omkring en månad i taget. Under december gjordes inköp till dem stundande julhelgen i stor myckenhet. Som exempel på inköpens fördelning kan nämnas att omsättningen ett år var över 2500 i december och i januari nästa år 600, allt i kronor. De flesta kunderna voro lantbrukare. Hantverkare förekom även såsom träskomakare, garvare, snickare, och skomakare, därtill järnvägstjänstemän och under senare år toffelmakare. Leverantöt av trätöfflor till affären var under en tid av av cirka 30 år Eskilander Mattsson från Ruveröd i Riseberga socken. Kunderna medförde vanligen själva emballage till inköpta varor, som lådor och korgar, samt av äldre personer dukar. Varorna inslogos i butiken i omslagspapper, påsar och strötar.

Betalning.

Alla varor såldes mestadels kontant. Åt säkra köpare lämnades tre månaders kredit om så erfordrades. Gödning såldes vanligen med 6 månaders betalningsanstånd. Då varor köpta på kredit betalades, skedde detta på kontoret och därvid trakterades med kaffe och sprit. Avbetalningsförsäljning förekom ej. Någon ränta debiterades aldrig.

Prissättning och märkning.

Härför användes ett chiffer, vanligen bokstäverna i handlarens frus namn med siffercode. Bokföringen var dubbel italiensk. Inventering av lagret skedde varje nyårsnatt, som hjälpare härvid fungerade en person vid namn Lyckander, vilken var folkskollärare i Lomma. Porslin utlånades till kunder vid kalastillfällen.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

ACC. N:R M. 12837:7

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Affärens utveckling genom åren.

De första åren av Åkessons affärsverksamhet i Hyllstoftavar omsättningen av ganska blygsamt omfång. Dels var orten glest befolkad och dels fanns det två butiker på platsen. Allmänheten lärde sig dock ganska snart att uppskatta Åkesson som handlare och efter en tid hade han de flesta av traktens bebyggare till kunder. Detta blev orsaken till att den andra butiken måste nedläggas 1893. Från detta år och fram till 1922 var Åkesson ensam handlare på platsen. Detta år tillkom en ny butik, men befolkningsmängden i orten hade avsevärt ökat och det fanns nu möjligheter för två affärer att driva rörelse. År 1901 företog Åkesson en utvidgning av affärslokalen. Huset tillbyggdes i västra ändan, bostaden flyttades in i den nybyggda delen och butiksutrymmet ökades. Allmänhetens varubehov ökades med åren och allt flera varor än ovan uppräknade kommo att ingå i försäljningen. Under många år bedrev Åkesson även uppköp av ved i stora partier och under första världskriget var handeln med ved av mycket stort omfång. Sedan lantbrukarna bildat en lokalavdelning av Lantmännens Centralförening slutade Åkesson med gödningshandel. Ehuru denna hade haft betydande omfång, inverkade dess nedläggande icke på omsättningens storlek. Det allt mer stegrade varubehovet och kundkretsens ökning gjorde att omsättningen steg för varje år. 1945 överlät Åkesson affären till sonen Tage, vilken under ett flertalår varit lantbrukare, denne behöll dock affären endast några år, när han var överhopad med andra uppdrag. Denna affär är fortfarande den största på platsen med en ständigt stigande omsättning, ehuru numera ett flertal sådana finnas. Den framgång den haft under svunna år får tillskrivas i första hand P.A. Åkessonss affärstalanger, hans vänliga och tillmötesgående sätt mot kunderna och hans förmåga att alltid kunna anskaffa goda varor till humana priser. Han var den av denna bygds lanthandlare som längst av alla innehade butiks rörelse, en tid av över 50 år, vilket torde vara ett rekord som sällan överträffats.